

Między zawłaszczeniem a obcością. Recepcja twórczości Gustave'a Flauberta w Polsce

Gustaw Flaubert – obok takich twórców jak Marcel Proust czy James Joyce – uznawany jest za wielkiego reformatora powieści oraz pisarza, który z jednej strony nawiązuje polemiczny dialog z tradycją romantyczną, z drugiej zaś – wyznacza główne kierunki rozwoju nowoczesności. W zakresie estetyki literackiej to właśnie jemu przypisuje się koncepcje związane z radykalną reformą narracji (zakwestionowanie narracji w stylu Balzaka, czyli narracji auktorialnej), literaturą wyzwoloną z biograficznych uwarunkowań, a jednocześnie tak wiele zawdzięczającą szczegółowym studiom z zakresu psychologii, historii bądź geografii.

Flaubert jako twórca i teoretyk powieści wyraźnie zaciążył też nad tradycją polską. Już w drugiej połowie XIX stulecia toczyły się dyskusje, niejednokrotnie bardzo ostre, na temat jego znaczenia oraz rangi jego twórczości. Szybko też zaczęły się pojawiać pierwsze przekłady jego najważniejszych utworów (*Pani Bovary*, *Salammbó*) oraz oryginalne dzieła pisarzy polskich, które w oczywisty sposób wzorowane były na powieściach Flauberta – np. *Na skalach Calvados* Antoniego Sygietyńskiego czy *Cham* Elizy Orzeszkowej.

Celem projektu jest prześledzenie recepcji twórczości Flauberta w literaturze polskiej, począwszy od połowy XIX wieku (czyli od pierwszych wypowiedzi na temat autora francuskiego) po czasy najnowsze. Tylko tak szeroko zakrojony plan badań pozwala w pełni odpowiedzieć na pytanie o polską recepcję Flauberta i, szerzej, pozwoli wypracować metodę badawczą umożliwiającą analizę sposobów funkcjonowania autora obcego (w tym przypadku: francuskiego) w tkance kultury docelowej (w tym przypadku: polskiej). Zdefiniowany w ten sposób proces przyswajania obcego twórcy odpowiada postulatowi sformułowanemu przez André Lefevere'a w szkicu *Why Waste Our Time on Rewrites? The Trouble with Interpretation and the Role of Rewriting in an Alternative Paradigm* oraz Martę Skwarę w artykule *Wyobraźnia badacza – od serii przekładowej do serii recepcyjnej*. W konsekwencji polska recepcja Flauberta jest w projekcie rozpatrywana na trzech zasadniczych poziomach: 1) obecność dzieł Flauberta oraz jego biografii w wypowiedziach krytycznoliterackich, eseistycznych; 2) przekłady utworów pisarza francuskiego na język polski; 3) nawiązania polskich autorów do tekstów Flauberta, inspiracje.

Tak sprofilowany plan badań umożliwia szczegółową rekonstrukcję procesu recepcyjnego, a jednocześnie pozwala odpowiedzieć na szereg pytań dotyczących rozwoju powieści polskiej. Okazuje się bowiem, że reakcja autorów polskich na twórczość Flauberta wcale nie była jednorodna – krytycznoliterackie wypowiedzi oraz eseje pozwalają twierdzić, że była ona rozpięta między opozycyjnymi biegunami fascynacji oraz odrzucenia. Równie interesująco kształtuje się historia tłumaczeń Flauberta, pozwalająca śledzić dzieje przekładu od ujęcia czysto językowego (przekład rozumiany wyłącznie jako działalność językowa) do ujęcia kulturowego (przekład jako czynnik wpływający na kształt i kierunki rozwoju kultury docelowej). Projekt umożliwia w konsekwencji wypracowanie – na konkretnym przykładzie – ogólniejszego sposobu badania obecności obcego autora w kulturze docelowej, co pozwala mówić o szerokich możliwościach jego aplikacji oraz aktualizacji do analizy innych, podobnych fenomenów.